

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Üzerine Değerlendirmeler Genel Çerçeve

Bilim, teknoloji ve sanayileşme; toplumsal değişimlerin itkisini oluşturmaktadır. Bilim teknolojiyi, teknoloji sanayileşmeyi koşullar. Bilimin, teknolojinin ve sanayileşmenin toplumların refah düzeyini yükseltici bir rolü olması gerekir.

Hızlı gelişen bilim, teknoloji ve sanayileşme kuşkusuz ülkelerin gelişme süreçlerine birçok fayda sağlamıştır. Ancak sağlıklı çalışma ortamı, işçi sağlığı ve iş güvenliği anlamında aynı başarının sağlandığını söylemek güçtür. Sanayileşme ve kalkınmanın bedeli; asla iş kazalarından ve meslek hastalıklarından gereği gibi korunamayan, sosyal güvenliğinden endişe duyan bir çalışan kesim yaratmak olmamalıdır.

Özellikle ülkemizde olduğu gibi insan hakları, demokrasi kültürü, eleştiri, öneri ve denetim sistematığının gelişmediği, sosyal devlet kavramının gereklerinin uygulanmadığı veya tasfiye edildiği, fason üretime yönlendirilen ülkelerde yara daha yoğun olarak kanamaya devam etmektedir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğinde temel amaç; çalışma yaşamında, çalışanların sağlığına zarar verebilecek hususların önceden belirlenerek gereken önlemlerin alınması, çalışanların rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarının, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik halinin sağlanmasıdır.

Çalışılan ortamının ve üretim süreçlerinin yetersiz ve olumsuz koşulları, çalışanların en temel hakkı olan sağlıklı yaşama ve çalışma hakkını tehdit etmektedir. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının ortadan kaldırılması, bilimsel araştırmaya dayalı riskin doğru tanımlanması, planlı çalışma ve üretim sürecindeki gelişmelerin bi-

limsel yöntemlerle incelenmesi, güvenlik önlemlerinin artırılması ve örgütlülüğün yaygınlaşmasıyla sağlanabilir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği, tıp, mühendislik ve sosyal bilimleri içeren çok-bilimli bir konudur. Mühendislik disiplinlerinin işçi sağlığı ve iş güvenliğiyle ilgisi iki kümede toplanabilir. Bunlardan birincisi dolaylı katkılardır. Bunların arasında yangına yönelik önlemler, kaldırma-iletme araçlarının, basınçlı kapların, elektrik sisteminin vb. periyodik kontrollerini sayabiliriz. Diğer bir küme ise doğrudan katkılardır. Bunların arasında işyeri ortamına yönelik toplu önlemleri, ortam ölçümlerini belirtebiliriz.

Dünyada Durum

Dünya genelinde işyerlerinde çalışanların sağlığını bozan birçok etmen bulunmaktadır. İşyerlerindeki koşullar nedeniyle çalışanlar iş kazasına uğramakta, meslek hastalıklarına yakalanmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü/ILO (Creating Safe and Healthy Workplaces for All, Laborstat) 2017 verilerine göre:

- Her 15 saniyede 178 işçi, iş kazası geçirmektedir.
- Dünya genelinde her gün yaklaşık bin kişinin iş kazaları, 6 bin 500 kişinin işle ilgili meslek hastalıkları nedeniyle yaşamını kaybettiği tahmin edilmektedir. Her yıl yaklaşık olarak 350 bin kişi iş kazası, 2 milyon kişi meslek hastalıklarından dolayı yaşamını yitirmektedir.
- İş kazasından veya meslek hastalıklarından dolayı ölen çalışanların sayısının sadece son üç yıl içinde 45 bin kişi artmıştır.
- Her yıl 374 milyon iş kazası meydana gelmektedir. Bu, bir günde 1 milyondan fazla çalışanın iş kazasına maruz kaldığı anlamına gelmektedir.
- Meslek hastalıkları, işle ilgili ölümlerin büyük çoğunluğunun nedenidir (2,4 milyon ölüm, % 86,3).
- Meslek hastalıklarına bağlı ölümlere kıyasla iş kazalarına dayalı ölümlerin oranı daha azdır ve

ölümlerin yüzde 13,7'sini oluşturmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 23. maddesinde "Herkesin kendi özgür seçimiyle belirlediği işyerinde, adil ve elverişli çalışma koşullarında çalışma hakkı vardır." denilmektedir.

Çalışanların iş kazasına uğramamaları, meslek hastalıklarına yakalanmamaları için yapılan bilimsel çalışmalar işçi sağlığı ve güvenliği olarak tanımlanmaktadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin amacı; "sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak, çalışanları sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumak, üretimin devamlılığını sağlamak."tır.

Ekonomik ve sosyal ilerlemenin temelinde insana yaraşır iş/çalışma kavramı olmalıdır. Ancak bugün dünya ve ülkemizde bu kavramın içeriğinin doldurulmadığını görüyoruz. İnsan kapitalist üretim ilişkilerinde sömürülmekte, yabancılaştırılmakta ve adeta bir makine olarak görülmektedir. Bu nedenden ötürü işçi sağlığı ve iş güvenliği konusu egemen sermaye birikimi politikalarına tabidir ve tüm dünyada önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kavramının Dünya Ve Ülkemizdeki Gelişimi

İnsanlığın varlığını koruyup geliştirmek amacıyla başlayan ve giderek gelişen çalışma eylemi, insanlığın tarihsel gelişiminde büyük rol oynamıştır. İnsanlık, tarih boyunca yaşamını sürdürmesi için gerekli olan yiyecek, içecek, giyecek, barınma gibi temel gereksinimlerini çalışarak sağlayabilmiştir. İnsanlığın kendi yaptığı iş aletlerini kullanmaya başlaması toplumsal yaşamda büyük bir aşama olmuştur. Böylece insanlar yaptıkları iş aletleri ile doğayı denetim altına alma ve sürekli olarak dönüştürme olanağına kavuşmuşlardır. Tüm tarihsel süreçte çalışma ortamı, üretim araçları ve çalışan insan sürekli etkileşim içinde olmuştur.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunun değişik aşamalardan geçerek günümüzdeki bilimsel anlamını kazanması çok uzun tarihsel süreçlerde mümkün olmuştur. Birçok uzmanlık alanından bilim insanlarının çalışmaları sonucunda günümüzde bir sosyal bilim dalı haline gelen işçi sağlığı ve iş güvenliği, üretim sürecindeki ve toplum yaşamındaki değişimlere bağlı olarak gelişim göstermiştir.

Dünyadaki Gelişmeler

Çalışma yaşamındaki gelişmelerin yarattığı sorunların çözümü için yapılan çalışmalar işçi sağlığı ve iş güvenliğinin gelişiminde de temel bir rol oynamıştır. Yapılan işle sağlık arasında ilişkileri kurmanın tarihçesi oldukça eski çağlara dayanmaktadır.

Sanayi devrimi sonrası çalışma yaşamındaki niteliksel değişimlerin yarattığı sorunlar giderek daha çok toplumsal huzursuzluklara yol açmıştır. Uzun çalışma süreleri, düşük ücretler, sağlıksız ve güvensiz çalışma koşulları, çok sayıda çocuk ve kadının ağır işlerde çalıştırılmaları, her yerde sanayileşmenin hızına ve yoğunluğuna göre tepkiler yaratmıştır.

Sanayi devriminin yarattığı olumsuz çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek, çalışanların sağlığını korumak ve iş güvenliğini sağlamak amacıyla birçok yasal, tıbbi ve teknik çalışma yapılmıştır. İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin sosyal bir bilim olarak gelişmesi bu dönemde yapılan çalışmaların sonucunda olmuştur.

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren sanayi devriminin yarattığı olumsuz çalışma koşullarının düzeltilmesi-amacıyla sendikalar, işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili yasaların hazırlanması ve yaptırımlar uygulanması konusunda çeşitli etkinliklerde bulunmuşlardır. Dünyadaki meslek hastalıkları ve iş kazalarının önlenmesine yönelik çalışmalarda sendikaların katkıları yanında, 1919 yılında faaliyete başlayan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) "Milletler Cemiyeti"ne bağlı olarak bu konuda önemli çalışmalar yapmış ve

*Mesleğimiz ve
Meslektaşlarımız
için* **GıdaMO**

1946 yılında Birleşmiş Milletler ile imzaladığı anlaşma sonucu bir uzmanlık kuruluşu durumuna gelmiştir.

ILO'nun en önemli çalışma alanlarından biri çalışma yaşamı ve sosyal koşullarla ilgili uluslararası standartları oluşturmaktır. Bugüne kadar oluşturduğu çok sayıda uluslararası sözleşme ve tavsiye kararlarının özellikle 70 tanesi işçi sağlığı ve iş güvenliğiyle ilgilidir. Uluslararası sözleşmeler, onaylayan ve taraf olan devletler açısından bağlayıcıdır ve sözleşmeyle tanınan hakların yerine getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki Gelişmeler

Ülkemizde de işçi sağlığı ve iş güvenliğinin tarihsel gelişimi çalışma yaşamındaki gelişmelere bağlı olarak dünyadaki gelişmelerle benzer aşamalardan geçmiştir. Meslek hastalıklarının ve iş kazalarının önemli bir sorun olarak gündeme gelmesi sanayileşmenin gelişimi ile yoğunluk kazanmıştır. Sorunların yoğunluğuna ve toplumsal tepkilere bağlı olarak da çözüm önerileri üretilmesi ve yaşama geçirilmesine yönelik çalışmalar işçi sağlığı ve iş güvenliği konusundaki etkinliklere ivme kazandırmıştır.

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası

2012 yılı Mart ayında Esenyurt'ta 11 işçinin şantiye alanındaki bir çadır yangınında hayatını kaybetmesi üzerine 20 Haziran 2012 tarihinde TBMM'de kabul edilen 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası, 30 Haziran 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlandı.

Yasanın hükümleri; kamu ve özel sektöre ait bütün işleri ve işyerlerini, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerini, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanları kapsamaktadır. İş Yasası'ndan farklı olarak, kamu çalışanları da işçi sağlığı ve iş güvenliği kapsamına alındı. İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası ile çalışan sayısı göz önünde bulundurulmadan tüm işyerlerinin iş sağlığı ve

güvenliği hizmetlerinden yararlanacağı hükmü getirilmiştir.

Yasada İş güvenliği uzmanı: "İş sağlığı ve güvenliği alanında görev yapmak üzere Bakanlıkça yetkilendirilmiş ve iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip kişi" şeklinde tanımlanmış, mühendislik hizmeti, mühendisler dışında herkese açılmıştır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerini yerine getirecek olan mühendisler ve hekimlerin örgütleri TMMOB ve TTB yasanın hazırlık sürecinde ve yasada görmezden gelindi. Üyeleri işyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerini yerine getirmekte olan TMMOB ve TTB'nin görmezden gelinmesi düzenlemelerin yine ölü doğmasına yol açmıştır.

Yasada iş güvenliği uzmanlığı ve işyeri hekimliği eğitimi Türk Ticaret Kanunu'na (TTK) göre kurulmuş ticari kuruluşlara verilmektedir. Oysa TTK'ye göre kurulmuş eğitim kurumlarının lisans unvanına sahip meslek mensuplarını eğitime yetkisi Anayasa'ya aykırıdır.

Yasada yer alan "Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi"nin bileşenlerine baktığımızda ise "Hükümet Konseyi" niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır ve ete kemiğe büründürülmemiş, tavsiye niteliğinde alacağı kararların yaşamda bir karşılığının olmayacağını yasadan bu yana geçen süreçte görülmüştür.

Yasada yer alan başka bir hüküm de; "işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanları, iş sağlığı ve güvenliği risklerinin önlenmesi, koruyucu ve önleyici hizmetlerin yürütülmesindeki ihmallerinden dolayı, hizmet sundukları işverene karşı sorumludurlar" şeklindedir. Önlem alma borcunun işveren yükümlülüğünde olduğu gerçeğinden uzakta ve mesleki bağımsızlığın sağlanmadığı koşullarda, ihmal iddiası ile uzman ve hekimleri işverenlere karşı sorumlu tutmanın objektif bir yaklaşım olmayacağı açıktır.

Mevzuat sık sık değiştirilmesine rağmen iş kazası sayısı azalmamaktadır.

6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanunu ile İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Önenebilir mi?

2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı İş Yasası'ndan sonra ardı ardına çıkarılan yasa ve yönetmeliklerle işyerlerinde sağlık ve güvenlik faaliyetlerinin ticarileştirilmesi amaçlanmıştır. Defalarca yapılan değişikliklerle, torba yasalar ile işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetleri meslek odalarının eğitim ve uzmanlık birikimleri yok sayılarak bu alan özel sektöre bırakılmıştır.

“İş sağlığı ve Güvenliği Kanunu” ile uzun zamandır izlenen piyasacı anlayışa uygun olarak, devletin bu alana yönelik sorumluluğu ortadan kaldırılarak işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetleri ticari danışmanlık faaliyeti haline getirilmiştir.

İSG Kurulu oluşturma zorunluluğu yine 50 den fazla çalışanı olan işyerleri için zorunlu kılınmış, 1974'ten beri bu 50 işçi sayısı bir türlü değişmemiştir.

İşyeri hekimi ve iş güvenliği mühendislerinin eğitimlerini özel dershanelere bırakan, alanın ehli meslek örgütlerinin verdiği sertifikaları görmezden gelen, eğitim aşamasını taşeronlara devreden, işyeri ortak sağlık birimlerini tasfiye ederek işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerinin özel sektör eliyle yürütülmesini hedefleyen bu mevzuat işçi sağlığı ve güvenliğinde süregelen krizi derinleştirecektir.

Yasanın amaç maddesinde yetkili makam ya da başka deyişle devlet, kamu güvenliği ve kamu düzeni açısından tehlike oluşturan durumları engellemek gibi bir görev üstlenmemiştir. Amaç maddesi, çalışanlar ve işverenlerle sınırlı tutulmuştur. Bu şekilde bir düzenleme, kanunun çıkarılış gerekçesine aykırı bir durum yaratmaktadır.

Yasada yer alan “iş güvenliği uzmanı” tanımı, mühendisler dışında herkesi kapsamaktadır. Hizmetin kendi doğası ve gerekleriyle örtüşmeyen

bu tanım üzerinde çok ince bir şekilde çalışıldığı açıktır. Oysa yapılması gereken tanımlama “Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne bağlı Odalar tarafından belgelendirilmiş mühendis ve mimar” olmalıydı. Ayrıca “eğitim kurumu” bahsinde Türk Ticaret Kanunu'na göre piyasada kurulmuş firmalara, lisans unvanına sahip meslek mensuplarını eğitime yetkisi verilmesi, Anayasa'ya ve Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu'na aykırıdır.

Aynı şekilde kamu kurumu niteliğindeki meslek odalarının üyelerine Bakanlık eğitim verirken bu konuda odaların yetkili olması gerçeği görmezden gelinmiştir. Meslek içi eğitimin, Bakanlık, Üniversiteler ve TMMOB'nin birlikte oluşturacağı müfredat çerçevesinde ve bu kurumlar tarafından verilmesi gerektiği görüşü bakanlık tarafından uygun görülmemiş, eğitimler, birçoğu çok kalitesiz eğitim veren yüzlerce eğitim kurumu tarafından sürdürülmüştür.

Denetimleri yaygınlaştırmayan, mesleki bağımsızlığı göz ardı eden, bu alana yönelik bilimsel ölçütleri ve birikimleri umursamayan; serbestleştirme temelinde milyonlarca işçiyi sömürü sistemine daha fazla teslim eden yaklaşımlarla oluşturulan mevzuat, ülkemizdeki birikmiş sorunları artırmaktadır.

Rekabetçi bir ekonomiyi önceleyen yaklaşımlar, esnek istihdam, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin kapsamını daraltan sektörel ve nicel sınırlamalarla birlikte işçi sağlığı ve iş güvenliği alanının ticarileştirilmesi, mühendislik, hekimlik uygulamalarının dışlanması; bu alanı yapısal sorunlarla kuşatıcı ve iş kazalarını artırıcı niteliktedir.

6331 Sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanunu'na İlişkin Özet Değerlendirme

İşçi sağlığı ve güvenliğini yalnızca 6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanunu çerçevesinde değerlendirmenin eksik olacağı, 4857 sayılı İş Kanunu, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu başta olmak üzere çalışma yaşamına ilişkin

*Mesleğimiz ve
Meslektaşlarımız
için* **GıdaMO**

tüm düzenlemelerin aynı zamanda işçi sağlığı ve güvenliğini ilgilendireceği açıktır.

Bu nedenle 6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu ve 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu başta olmak üzere çalışma yaşamına ilişkin tüm düzenlemeler yeniden ele alınmalı ve düzenlenmelidir.

6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Yasası'nın yürürlüğe girmesi sürecinde "mükemmel yasa" olarak ifade edilmesine rağmen defalarca ve en son 2015 yılında değişiklik yapılmıştır. Değişikliklerin iş cinayetlerini ve meslek hastalıklarını önleyici bir yeterlilikte olmadığı, yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iş kazaları ve iş cinayetlerinin/ölümlerin artarak devam etmesinden görülmektedir.

6331 sayılı yasanın hazırlanması ve değişikliklerin yapılması sürecinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı hep tek başına davranarak, sendikaların ve meslek örgütlerinin görüşlerini önemsemeyerek hep yanlış kararlar almıştır. Bu nedenle bağımsız ve çoğunluğunu emek örgütlerinin oluşturduğu ulusal bir Enstitü oluşturulmalıdır.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine İlişkin Düzenlemeler Neleri Kapsamalıdır?

1. İşçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemenin can alıcı noktalarından birisi yukarıda sözü edilen İşçi Sağlığı ve Güvenliği Enstitüsüdür. İdari ve mali yönden bağımsız, üyelerinin çoğunluğu emek ve meslek örgütleri temsilcilerinden oluşması gereken bu kurum, düzenleme, denetim yapan bir yapıda olmalıdır.

2. Çalışma yaşamına ilişkin düzenlemeler bu enstitü tarafından bütünüyle yeniden düzenlenmelidir. Taşeron çalışması yasaklanmalı, örgütlenme, toplu sözleşme ve grev hakkının önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır. Esnek çalışma koşullarına yer verilmemelidir. İşçi sağlığı güvenliği konusunda yapılacak düzenlemeler ancak bu şekilde anlamlı olabilir.

3. İSİG ile ilgili düzenlemeler ve uygulamalar, ayrımsız, kısıtlamasız bütün işyerlerini ve her statüdeki tüm çalışanları kapsamalıdır.

4. Yapılacak düzenlemeler; "İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanmasının öncelikle işverenin görevi olduğu" ilkesinde hareketle yapılmalıdır. İşyerinde istihdam edilen uzman, hekim vb.'nin verdikleri hizmetin bir danışmanlık hizmeti olduğu kabullenilmelidir.

5. Yapılacak düzenlemeler; işçi sağlığı güvenliği hizmetlerinin "piyasa koşullarında" verilmesi anlayışı ile yapılmamalıdır. İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanmasında *kamu hizmeti, kamu denetimi* anlayışı hâkim olmalıdır. Yukarıda sözü edilen enstitü, hizmet ve denetimi organize eden, yerine getiren unsur olmalıdır. Uygulanmakta olan OSGB anlayışına son verilmelidir.

6. İşyerlerinde görev alacak uzman, hekim, sağlık personeli ve diğer personelin eğitimi Enstitü tarafından yerine getirilmelidir. Sözü edilen personel her yıl yenileme eğitimine tabi tutulmalıdır.

7. Uzman, hekim, diğer personel ve sağlık personelinin işyerinde yürüttüğü çalışmalar, ilgili meslek örgütleri tarafından denetlenmelidir.

8. Uzman, hekim, diğer personel ve sağlık personelinin işyerlerinde görevlendirilmesi, Enstitünün yerel birimince yapılmalı, işyeri ile yapılacak sözleşme "tip sözleşme" olarak enstitü ve meslek örgütleri tarafından hazırlanmalı, sözleşmedeki hususlar asgari haklar olarak kabullenilmelidir.

9. Uzman, hekim, sağlık personeli görev yaptığı işyerindeki işçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin durumu Enstitünün yerel birimine raporlamalıdır.

10. Uzman, hekim, diğer personel ve sağlık personelinin ücreti Enstitü bünyesinde oluşturulacak bir fondan karşılanmalıdır.

11. İşçi sağlığı ve güvenliği ile görevli çalışan temsilcilerinin eğitimleri Enstitünün görevlendirmesi ile kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütleri tarafından yerine getirilmelidir.

12. Çalışan temsilcilerinin işyerlerinin büyüklüğüne göre belirlenecek süre ile her gün işyerinin

bütününde gözlem yapması ve bunu raporlaması olanağı yaratılmalıdır.

13. Çalışan temsilcilerinin koşulsuz iş güvencesi olmalıdır.

14. 30 ve daha fazla çalışanın bulunduğu işyerlerinde İşçi Sağlığı Güvenliği Kurulu kurulmalı ve yıllar içinde bu sayının daha da düşürülmesi hedeflenmelidir.

15. Çalışan temsilcisi, uzman, hekim tarafından önerilen hususlar, öneriyi yapan kişi ikna edilmediği sürece kabul edilmek zorunda olmalıdır. İşveren bu karara karşı sadece Enstitü yerel birimine itiraz edebilmelidir.

16. İşçi eğitimleri Enstitü tarafından gerçekleştirilmelidir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinde Durum ve Türkiye'deki İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Üzerine Bazı Veriler

2017 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus 59 milyon 894 bin kişi; işgücü 31 milyon 643 bin, istihdam oranı yüzde 47,1'dir. 2018 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus 60 milyon 654 bin kişi; işgücü 32 milyon 274 bin, istihdam oranı yüzde 47,4'tür. 2019 yılında ise 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus 62 milyon 15 bin kişi; işgücü 32 milyon 549 bin, istihdam oranı yüzde 45,7'dir.

Ancak bu veriler SGK'nın son iş kazaları-meslek hastalıkları verileri 2017-2018 yılları üzerine olduğu için aşağıda bu yıllar üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Bu gerçekler aynı zamanda işçi sağlığı-iş güvenliği önlemlerinin yetersizliği ve iş kazaları ile meslek hastalıklarına dair SGK verilerinin sorunu yapısını da ortaya koymaktadır.

4-1/a, 4-1/b ve 4-1/c'ye tabi sigortalı sayısı 2018 yılında 22 milyon 72 bin 840'tır. Ancak 4-1/c'ye tabi

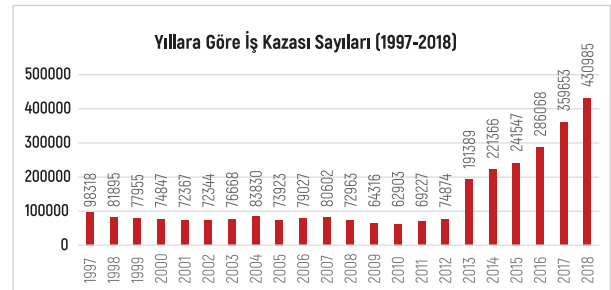
sigortalıların iş kazası ve meslek hastalığı verileri SGK İstatistiklerinde yoktur.

TÜİK verilerine göre de 2018 yılında istihdam edilenlerin toplamı 28 milyon 738 bindir. Yani kısaca 4-1/c'ye tabi olanlarla birlikte toplam 9 milyon 698 bin 461 kişi, SGK'nın iş kazaları ve sorunlu olan meslek hastalıkları istatistiklerine dâhil edilmemektedir.

Ülkemizde sanayi üretiminin yüzde 99,7'sini yapan KOBİ'ler, daha da küçük işletmeler ile semtlerde, sokaklarda, apartman altlarına kadar yayılan enformel sektörlerin varlığı, çalışma yaşamının bir diğer karanlık yüzüne işaret etmektedir. Bu tür üretim atölyelerinin son derece olumsuz fiziksel koşullarında kayıt dışı çalıştırılan işçiler için, işçi sağlığı ve iş güvenliği uygulamalarının yasal zorunluluk ve yaptırımlarıyla birlikte tanımlanması ve güvence altına alınması gerekmektedir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatında, sağlık hizmetleri dışındaki tüm hususlar mühendislik dallarını ilgilendirmektedir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili teftiş görevini yürüten iş müfettişleri de büyük oranda mühendislerden oluşmaktadır. Yani mevzuatın denetim ve uygulayıcılarının ağırlıklı olarak mühendislerden oluşması gerekir.

İş Kazası Verileri

Kaynak: SGK İstatistiklerinden hareketle hazırlanmıştır.

Yukarıdaki grafikte 1997'den itibaren 22 yılın iş kazası sayıları verilmektedir. İş kazasına maruz kalanların kadın ve erkeklere göre dağılımı şö-

ledir: 2017 yılında 359.653 kişinin 58.883'ü kadın, 300.770'i erkek; 2018 yılında 430.985 kişinin 76.677'si kadın, 354.308'i erkektir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2012 yılından itibaren SGK verilerine baktığımızda, yukarıdaki grafikten izlenebildiği ve aşağıda değineceğimiz üzere iş kazaları ve bundan dolayı ölümlerde/iş cinayetlerinde sürekli artış gözlenmektedir.

2012-2018 yıllarında genel olarak iş kazası sayılarında sürekli ve önemli artışlar olmuştur. 2018'de meydana gelen iş kazaları 2012'ye göre yüzde 475,64 oranında artmıştır.

İş Cinayetleri / Ölüm Verileri

İş kazalarındaki benzer şekilde iş cinayetlerinde de artış görülmektedir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren 2012-2018 yılları iş kazası/cinayeti sonucu ölüm sayıları şöyledir: 2012'de 745 ölüm olayı olmuş iken yasa ve düzenlemelere rağmen 2018 yılında 46'sı kadın, 1.495'i erkek olmak üzere toplam 1.541 emekçi yaşamını kaybetmiştir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi verilerine göre de 2014 yılında en az 1.866; 2015 yılında en az 1.730; 2016 yılında en az 1.970; 2017 yılında en az 2.006, 2018 yılında en az 1.923; 2019 yılında en az 1.736; 2020'nin ilk beş ayında en az 737 emekçi yaşamlarını kaybetmiştir.

Bu verilere göre ölüm oranları daha yüksektir. Aynı kaynağa göre 2020 yılının ilk beş ayında 737 kişi hayatını kaybetmiştir ve bu ölümlerin 146'sı (11 Mart-31 Mayıs tarihleri arasında) Covid-19 Pandemi vakasından dolayıdır.

İş Kazası Sonucu Ölenlerin Yaş ve Meslek Alanlarına Göre Dağılımı

2018 yılında iş kazası sonucu hayatını kaybedenlerin 321'i (yüzde 25,64'ü) 30 yaşın altındadır. İşçi

Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi verilerine göre de 2015-2019 yıllarında 323 çocuk işçi yaşamını kaybetmiştir.

2018 yılında iş kazaları sonucu ölenlerin meslek gruplarına göre dağılımı; 4'ü nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanları; 20'si profesyonel meslek mensupları; 30'u yöneticiler; 32'si büro hizmetlerinde çalışan elemanlar; 60'ı teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları; 103'ü hizmet ve satış elemanları; 177'si sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar; 329'u tesis ve makine operatörleri ve montajcılar; 786'sı nitelik gerektirmeyen meslekler şeklindedir.

Birbiri ile ilişkili faaliyet gruplarının birleşik yorumlanması durumunda ise; Bina inşaatı, özel inşaat faaliyetleri ve bina dışı inşaat faaliyetlerini kapsayan inşaat sektörü 77 bin 157 (yüzde 17,90) kaza ile birinci; gıda ürünleri imalatı ile yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri 45 bin 097 kaza (yüzde 10,46) kaza ile ikinci; fabrik metal ürünler ile ana metal sanayi 43 bin 119 kaza (yüzde 10,00) ile üçüncü sırada yer almaktadır.

2000 Yılı Sonrası İş Kazaları, Meslek Hastalıkları, Ölüm ve İş Kazası Sıklık Hızı Verileri

Şimdi 2000 yılından günümüze iş kazaları, meslek hastalıkları, iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu ölüm vakaları, sürekli işgöremezlik, iş günü kayıpları ve iş kazası sıklık hızı verilerine topluca bakabiliriz. İlgili tablo aşağıdadır.

Tablo. İş Kazaları/Meslek Hastalıkları, İş Kazası/Meslek Hastalığı Sonucu Ölüm ve İş Kazası Sıklık Hızı Verileri (2000-2018)

Yıllar	İş Kazası Sayısı	Meslek Hastalığı Sayısı	İş Kazası Sonucu Ölüm Sayısı	Meslek Hastalığı Sonucu Ölüm Sayısı	İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sonucu Toplam Ölüm Sayısı	İş Kazası Sıklık Hızı (1 Milyon İş Saatinde)
2000	74.847	803	731	6	737	7,36
2001	72.367	883	1.002	6	1.008	5,81
2002	72.344	601	872	6	878	5,56
2003	76.668	440	810	1	811	5,46
2004	83.830	384	841	2	843	5,52
2005	73.923	519	1.072	24	1.096	4,27
2006	79.027	574	1.592	9	1.601	4,03
2007	80.602	1.208	1.043	1	1.044	3,61
2008	72.963	539	865	1	866	3,10
2009	64.316	429	1.171	0	1.171	2,76
2010	62.903	533	1.444	10	1.454	2,46
2011	69.227	688	1.563	10	1.573	2,45
2012	74.871	395	744	1	745 (878)*	2,43
2013	191.389	371	1.360	0 (3)*	1.363 (1.235)*	5,88
2014	221.366	494	1.626	0 (29)*	1.626 (1.886)*	6,51
2015	241.547	510	1.252	0 (13)*	1.252 (1.730)*	6,77
2016	286.068	597	1.405	0 (15)*	1.405 (1.970)*	7,90
2017	359.653	691	1.633	0 (4)*	1.633 (2.010)*	9,94
2018	430.985	1.044	1.541	0 (10)*	1.541 (1.933)*	10,76

Kaynak: SGK İstatistiklerinden hareketle hazırlanmıştır.

* o verisi SGK'ye, parantez içindeki veriler İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'ne aittir.

Görüldüğü üzere, 2018 yılı iş kazası sayısında, 2017 yılı iş kazası sonucu ölüm vakasında, 2018 yılı iş kazası sıklık hızında 1996 yılı sonrasının doruğu olmuştur.

Ülkemizin başka bir gerçekliği ise, Suriye'deki savaş nedeniyle çok sayıda Suriyeli göçmen işçinin çalışma yaşamına katılmış olmasıdır. Ancak, Suriyeli işçilere yönelik olarak herhangi bir veri bulunmamaktadır.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi verilerine göre yıllara göre değişmekle birlikte çoğu Suriyeli olmak üzere 2018 yılında 110, 2019 yılında 112, 2020'nin ilk beş ayında da 14 göçmen/mülteci iş kazalarında/cinayetlerinde hayatını kaybetmiştir.

Covid-19 Pandemi Döneminde İş Güvenliği

2019 yılı Aralık ayından itibaren bütün dünyayı etkileyen Covid-19 Pandemi süreci, iş hukuku, işçi hakları, çalışma koşulları ile işçi sağlığı ve iş güvenliği kavram ve uygulamalarının önemini bir kez daha ortaya koydu. Pandemi, bütün kapitalist dünyada sosyal devletin tasfiyesinin işçiler ve tüm halk için yıkım oluşturduğunu bir kez daha gözler önüne serdi. Kapitalizmin 40 yılı bulan neoliberal döneminde serbestleştirme ve özelleştirmeler yoluyla kamucu sağlık ve sosyal güvenlik politikalarının tasfiyesinin toplumlardaki hayati yansımalarına 2020 yılı ile birlikte Covid 19 salgınının etkileri eklendi.

Üretim ve hizmetlerin Covid-19'un etkilerinin de eklendiği ağır ve ölümcül koşullarda devam etmesi tüm çalışanların salgınla daha çok karşı karşıya bırakıldığını, çalışanların ve halkın sağlık hakkının yok sayıldığını ve mevcut sistemin acımasız sınıfsal karakterini bir kez ortaya koydu.

Bu süreçte esnek çalışma biçimleri daha da yerleşti. İşsizler ordusuna yeni milyonlar katıldı, işsizliğin toplam istihdamın neredeyse yarısını aşacağı bir seviyeye gelindi. MÜSİAD'ın işçilerin aileleriyle birlikte yaşayıp çalışacakları ve "gerektiğinde" dış dünya ile bağlarının kesileceği "izole üretim üssü" ile MESS'in SAFE adı verilen yazılımı devreye sokmasına bağlı olarak kamuoyunda haklı bir şekilde "elektronik kelepçe/pranga" olarak nitelenen girişimler de gösteriyor ki çalışanların hakları ile işçi sağlığı ve güvenliği önlemleri değil, esasen işlerin kesintisiz ve acımasız koşullarda devamı esas alınmaktadır.

Pandemi sürecinde ortaya çıkan sorunlardan biri de Covid-19 nedeniyle oluşan iş kazası ve meslek hastalıklarının SGK tarafından yasalara aykırı ola-

rak iş kazası ve meslek hastalığı sayılmayacağına dair 07.05.2020 tarih 2020/12 numaralı genelgesi olmuştur. Kısaca Pandemi süreci işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin yıllardır söylediğimiz yaklaşımın doğruluğunu bir kez daha göstermiştir.

İş «Kazaları» Kader Değildir !

İş Cinayetleri Önlenebilir !

İş yerlerinin işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından denetimi hepimizin bildiği gibi T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı`na bağlı İş Müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Bakanlık bünyesinde toplam 1.090 (31.12.2017 tarihi itibarıyla) İş Müfettişi işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında görev yapmaktadır. Ancak yetersiz olan müfettiş kadrolarıyla ülkemizdeki tüm işyerlerinin her yıl ancak %5'e yakını denetlenebilmektedir. Zira mevcut iş müfettişlerinin yaklaşık 600'ü iş sağlığı ve güvenliği alanında görevlidir.

Sayısal yetersizliğin yanı sıra teknik donanımlarla desteklenmeyen denetimler nitelik olarak da yetersiz kalmaktadır. İş güvencesinin azaldığı ve hatta yeni İş Yasası ile ortadan kalktığı, işsizliğin arttığı, yeni iş bulma umudunun sınırlandığı, çalışma koşullarının ağırlaştığı, ücretlerin azaldığı koşullarda devletin; sosyal güvenlik, sağlık, eğitim vb. toplumsal hizmet alanlarından uzaklaşmasının temel nedeni bu alanların özelleştirilmesidir. Sonuç olarak çalışanlar savunmasız bırakılmaktadır.

TMMOB, TTB, üniversiteler, sendikalar ve ilgili Bakanlıkların katılımı ile idari ve mali yönden bağımsız, üyelerinin çoğunluğu emek ve meslek örgütleri temsilcilerinin oluşturduğu ulusal bir Enstitü oluşturulmalıdır. Bu kurum düzenleme ve denetim yapan bir yapıda olmalıdır.

Tüm düzenlemeler ve uygulamalar her statüdeki çalışanları kapsamalıdır. İş Güvenliği ile ilgili düzenleme ve uygulamalar sektör, çalışan sayısı vb. hiçbir ayırım olmaksızın bütün işyerlerini ve tüm çalışanları kapsamalıdır.

İşyeri hekimleri ve iş güvenliği uzmanlarının mesleki bağımsızlıkları ve iş güvenceleri korunmalıdır.

İş kazalarını tetikleyen önemli faktörlerden sigortasız, sendikasız çalıştırma önlenmeli, kayıt dışı çalışma yasaklanmalı, sendikalaşmanın önündeki engeller kaldırılmalıdır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği sağlanmasında kamu hizmeti, kamu denetimi anlayışı hakim olmalıdır.

Kaynaklar

*4857 Sayılı İş Kanunu

*6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

*3146 sayılı ÇSGB Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun

*6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu

*5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

*TÜRKİYE CUMHURİYETİ Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri

*SGK Geçmiş Yıllar İş Kazası ve Meslek Hastalığı İstatistikleri

*İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi Verileri

*TMMOB İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği 2017 Raporu

*TMMOB İş Güvenliği Uzmanlarının Sorunları Çalıştayı 2020 Sonuç Bildirgesi

*Makine Mühendisleri Odası İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği 2020 Oda Raporu

*Gıda Mühendisleri Odası İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği İle İlgili 2020 Basın Açıklamaları

** İşçi Sağlığı ve İş güvenliği konusunda ayrıntılı veri ve yorum çalışmalarını sürdürerek hem kamuoyunu bilgilendiren hem de TMMOB ve Oda çalışmalarına destek veren ve bu çalışmada kaynak/veri bilgilerini paylaşımına açarak kullanımına izin veren Makina Mühendisleri Odası'na ve emektarlarına teşekkür ederiz.

Mesleğimiz ve
Meslektaşlarımız
için **GıdaMO**